

Lakaplar ve Uzuncaburç Kasabasında Lakap Verme Geleneği

Epithets and Nickname Giving Traditions in Uzuncaburç

Turgay Kabak¹

Özet

Bu yazıda Mersin'in Silifke İlçesinin Uzuncaburç kasabasında kullanılan lakaplar derlenmiş ve açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lakaplar, isimler, Uzuncaburç, Silifke, halk kültürü.

Abstract

This article lists the nicknames gathered in Uzuncaburç of Silifke in Mersin and explains their meaning.

Key Words: Epithets, names, Uzuncaburç, Silifke, folk culture.

"İnsan ve insan topluluklarının ilişkilerindeki yoğunlaşma ve kompleksleşme, insanı ve ona ait değerleri bilimin konusu haline getirdi. Sonuçta insana ait olan her unsur, onu anlama ve onun değerlerini ortaya koyma yolunda bilimin malzemesi oluverdi. İşte bilimin malzemesi yapılan, insana ait unsurlardan birisi de kelimelerdir. Kelimeler daha çok dilbilimin konusu olmakla birlikte onun özel adlar kısmı, halkbiliminin de ilgi alanına girmektedir." (Örnek, 1995: 17-20; Evliyaoğlu - Baykurt, 1988: 56-69; Tan, 1997: 6-13)

"Bilimsel çalışmaları değerli ve faydalı yapmanın yolu, bizi amaca götürebilecek doğru metotlardan geçmektir. Metodu belirleyecek faktörlerin başında ise malzeme gelmektedir. Ama en az malzeme kadar metodu belirleyici bir diğer faktör de amaçtır. Amaç tespiti yapılmadan ya da tespit edilmiş amaçlar dikkate alınmadan

1

Edebiyatı

Turgay Kabak, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

yapılacak çalışmaların, doğru metodu yakalayıp yakalayamayacağı ve dolayısıyla bilime olan katkılarının derecesi daima tartışmaya açık olacaktır. Bu düşüncelerden hareketle halkbilimi çalışmalarında doğru metodu seçebilmek ve halkbilimiyle ilgili çalışmaları malzeme yığını olmaktan öteye götürebilmek için halkbiliminin amaçlarını” (Örnek, 1995: 15-16; Evliyaoğlu – Baykurt, 1988: 25; Tan, 1997: 6) yüzeysel de olsa bir kez daha gözden geçirmekte fayda var. Halkbiliminin amaçlarını şu üç maddenin özetleme gücünde bulmak mümkündür:

1. İnsanların birbirine yakınlaşması için onların ortak değerlerini gözler önüne sermek.

2. Yerel, bölgesel ve ulusal kültürleri araştırıp inceleyerek zenginleştirmek

3. Halkı yönetmeyi kendine hedef edinen yönetim bilimlerine halk hakkında gerekli verileri sunmak (Örnek, 1966: VII)

“İşte şu satırlarda ifadesini bulan bu amaçlardan en az birisine götüremeyen metotlar ya da metotsuzluklar yüzünden halkbiliminin malzemesi olmaktan yeterince nasibini alamayan konulardan birisi de *adbilim* üst başlığı altında incelemeye çalışılan *lakaplardır.*” (Boyras, 1998: 108)

“Lakapların mahiyetini kavrayabilmek için öncelikle onların adbilim üst başlığının neresinde durduğuna bakmak gerekir. Bunu için: *Sözcük-kavram ilişkisine önem veren; bir kavramın herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğunu, bu anlatımda hangi etkenlerin rol oynadığını inceleyen bilim dali*” (Koç, 1992: 19; Gurbanov, 1985: 245-273) şeklinde dilbilimcilerin bakış açısıyla tarif edilen adbilimin malzemeleri şu biçimde tasnif edilebilir:

Adbilim (Onomastique)

I. Tür Alanı Adları

A) Bitki Adları,

B) Hayvan Adları,

C) Yiyecek-İçecek Adları,

Ç) Giyim-Kuşam Adları,

D) Spor ve Sporla İlgili Adlar,

- E) Alet Adları
- F) Meslek Adları,
- G) Hastalık Adları vs.

II. Özel Adlar Alanı

A) Kişi Adları

1. Künyevi Adlar

- a) Asıl Adlar
- b) Soyadları
- c) Sülale Adları
- ç) Unvanlar
- d) Köken ile ilgili adlar
- d¹ Memleket adları
- d² Irk ve Etnik Grup Adları
- e) Meslek Adları

2. Yakıştırma Adlar

- a) Lakaplar
- b) Mahlaslar, Müstearlar, Tapşirmalar, Rumuzlar

B) Yer Adları

- 1) Coğrafi Yer Adları
- 2) Belde ve Beldeyle İlgili Adlar
- 3) Yerel Adlar

C) Din, Meshep, Millet Etnik Grup Adları

Ç) Kurum, Kuruluş ve Eser Adları

Dilbilimin ve halkbiliminin adbilim dışındaki diğer konularının yeterince kabarık ve bol malzemeli olmasından olacak ki, her iki bilim dalında da tür adları alanına (Aksan 1995: 32, 416-457) hatırı sayılır miktarda mesai yapmak için henüz sıra gelmemiştir. Makale başlığının vaad ettiği alanın dışına çıkmamak için; sözlüğün künyeyi, “*Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği gibi özelliklerini gösteren kayıt*” biçiminde tarif etmesi nedeniyle künyevî adlar altına aldığımız asıl adları (Ülkütaşır

1976: 369-384; Acıpayamlı 1992: 1-14; Erol 1992), soyadlarını (Sakaoğlu 1979: 375-421), coğrafyayı vatan yapması dolayısıyla üzerinde çok durulan yer adlarını (Karaboran 1982: 265-273; Önder 1982: 409-418; Acaroğlu 1988: 15-21; Bozyiğit 1992: 13-28; Kurtulmuş 1995: 195-215; Sevindik 1996: 153-164; Gülensoy 1998: 41-48) ve şimdiye kadar araştırmalarda pek değinilmeyen, dolayısıyla hâlâ ilgi bekleyen din, mezhep, millet, etnik grup, kurum, kuruluş ve eser adlarını bir kenara bırakıp bu bu çalışmanın yapılma amacı olan lakaplara geçiyoruz.

“Lakapların bulunduğu kümeye başlık olarak “*yakıştırma*” adlar yerine “*takma*” adlar da denilebilir miydi? Soruya olumlu cevap verilebilir fakat; biz “*takma ad*” tamlamasını söylemekten özellikle kaçındık. Zira lakap denilince takma ad, takma ad denilince de lakap ve aynı zamanda edebiyatımızın Yeni Türk Edebiyatı dönemindeki bazı ediplerin malum sebeplerle kullandıkları “*müstear adlar*” da anlaşılıyor. İşte biz de bu karışıklığın içine düşenlerden olmamak için “*takma ad*” tabirini tasnifte kullanmaktan özellikle çekindik ve onun yerine grup başlığına “*yakıştırma*”, Yeni Türk Edebiyatı dönemi ediplerinin asıl adları dışında kullandıklarına da “*müstear*” adlar demeyi uygun gördük. Sonradan alınma ya da verilme, bazen asıl adın yerini tutma gibi ortak yanları bulunan yakıştırma adların **b** seçeneğinde yer alanlar, estetik veya siyasî, içtimaî kaygılarla bilerek ve isteyerek alınmalarıyla” (Verdiyeva 1990: 5-122; Kaya 1994: 83-103) a seçeneğinden ayrılmaktadırlar.

Lakaplar konusu için bilenen araştırmacıların anlattıklarını ve verdikleri tarifleri şu lakap tanımı üzerinde özetlemek mümkündür: “Asıl ada sonradan eklenen ve kişinin her hangi bir özelliğinden dolayı verilen isimdir.” (Boyras, 1998: 109). Şimdiye kadar yapılan lakap çalışmalarında işte bu tanımda ifadesini bulan mihver etrafında cümleler sarf edilmiş ve bu cümlelerin içini doldurmak için tanıma uygun örnekler verilmiştir. Tanımın doğruluk derecesini tartışmaya açmadan önce tartışmanın zeminini oluşturması için iki hususu hatırlatmakta yarar var: “Bunlardan ilki, lakapların birey tarafından sosyal kurumların ve yaptırımların etkisinde kalınmadan ya da en az kalınarak verilmesidir. Yani birey lakap takarken ne Ahmet, Mehmet, Ali, Ayşe, Fatma, Merve gibi isimlerde olduğu gibi din kurumunun, ne Ertuğrul, Oğuz, Cengiz, Asena, Bengü, isimlerinde olduğu gibi millî değerlerin, ne

de ebeveynlerin isimlerini koymayı öğütleyen törenin etkisindedir. Burada lakapçının sosyal kurumların etkisinde olmadığını söylemek, lakap olarak verilen kelimelerin sosyal kurumlarla ilgili olamayacağı demek değil, bireyin lakap seçiminde belirli zorunluluklarla sınırlandırılmadığı demektir. Yani lakap, bireyin serbest davranışının damgasını taşımaktadır.” (Boyras, 1998: 109)

“Hatırlanması gereken diğer husus ise lakapların alt kültürün” (Tezcan 1996: 10) ürünü olmasıdır. “Alt kültür ürünü ne demektir? Bu soruya karşılık vermeden önce “alt kültür” tabirinin bir nebze izaha ihtiyaç duyduğu sezilmektedir. Alt kültür” terimiyle sosyal – antropolojide, toplumsal sınıfları, etnik kökenleri, bölgesel, kırsal ve kentsel toplulukları birbirinden ayıran kültürel farklılıklar toplamının her biri kastedilmektedir. Buna göre Türkiye’de öğrenciler, askerler, çeşitli ticaret ve meslek erbapları, dinî cemaatlerin her biri, köylüler, şehirliler, çingeneler, Lazlar, Çerkezler, vs. hepsi ayrı ayrı birer alt kültürdür. Yine sosyal antropolojide bir ülkedeki insanların çoğunluğunun sahip olduğu veya paylaştığı ortak değerler bütününe “egemen kültür” denilmektedir.” (Tezcan 1996: 10).

“Bize göre hiç bir kültür, bir diğerine göre “alt”ta (aşağı düzeyde) veya üstte (hâkim konumda) değildir. O bakımdan çağrıştırdığı negatif anlamlar nedeniyle hem “alt kültür” hem de “egemen kültür” terimlerini doğru bulmuyor ve bunlardan birincisinin yerine “grup kültürü”, diğerinin yerine ise “ortak kültür” tabirlerini öneriyoruz. Konuya halkbilimi penceresinden bakıldığında, yapılan bu grup kültürü, ortak kültür ayırımının bulanıklık içerisinde olduğu görülecektir. Bulanıklığı gidermek içinse grup kültürü hakkında birkaç cümle sarf etmek şimdilik yeterli olacaktır sanırız. Aralarında en az bir ortak öge bulunan topluluğa grup denilmektedir ve kültürel anlamda bir grubu birbirine bağlayan ya da birbirinden ayıran çok çeşitli unsurlar vardır: Dil, din, ırk gibi daha büyük grupların oluş/ayrıl/masını sağlayan unsurların yanında bölge, şehir, kasaba, köy, meslek ve mikro planda ortak yaşanılan (ev, okul, iş yeri, kışla, vs.) mekân gibi daha küçük grupların varlık sebebi olan faktörleri de unutmamak gerekir. Teorik olarak bir kültür grubu en az iki kişiden oluşmak zorundadır fakat gruplarda çoğunlukla daha fazla kişi yer almaktadır. Özetle bir kültür grubu bir aile kadar küçük, bir millet kadar büyük

olabilir.” (Boyraz 1998: 109)

“İşte bu sözünü ettiğimiz grupların her birinin kendine has argosu, grup içinde yapılan şaka ve esprileri ve sadece orada anlatıldığında anlamlı olabilen anlatıları bulunmaktadır. Yani grupların kendine özgü halk bilgileri vardır ve işte biz, bu şekilde gruba özgü halk bilgilerinin toplamına grup kültürü diyoruz.Yeni gruplar oluşunca yeni grup kültürleri de kendini gösterecek ya da bir grubun üyeleri dağıldığında o gruba ait grup kültürü de yok olacaktır. Bir grubun üyesi aynı anda birden fazla grup kültürüne sahip olabilir ve herhangi bir grup kültürünün bazı unsurlarını başka bir grup kültürünün içerisine taşıya/ma/bilir” (Dundes 1998: 143–145). “Örneğin bir milletvekili, aynı anda milletvekilleri topluluğunun, seçim bölgesi halkının, milletvekili olmadan önceki mesleğinin, ailesinin grup kültürünü taşıyabilir. Milletvekili (grup üyesi), gruplar arası geçişte yeni grup kültürüne kendini adapte etmek, deyim yerindeyse “zihin vitesi” ayarlamak zorundadır.” (Boyraz, 1998: 110)

“‘Lakaplar alt kültürün ürünüdür.’ cümlesinden hareketle sorduğumuz ve fakat (alt kültürün) grup kültürünün neyi ifade ettiğini izaha çalışırken oldukça uzaklaştığımız sorumuza tekrar dönelim: Grup kültürünün ürünü ne demektir? Bu, her şeyden önce bireyin tanıtıcı ve tebarüz etmiş özelliklerinin, içerisinde bulunduğu kültür gruplarından en yakını ve samimisi tarafından fark edilip dile getirilmiş olması demektir. Yani bireyin her hangi bir özelliğinin sadece küçük kültür grubu ya da grupları tarafından bilinmesi ve o özelliğinden dolayı aldığı ismin söz konusu grup ya da gruplar içerisinde sınırlı kalmasıdır. Yine grup kültürünün ürünü demek, lakap olarak kullanılan kelimenin ya sadece lakap takanın ve takılanın içerisinde yaşadığı kültür grubu tarafından bilinmesi ya da lakap olan kelimeye kullanıldığı kültür grubunda, ortak kültürün bildiği anlamı dışında başka bir anlam yüklemesi demektir. Örneğin Cevdet’in lakabı olan *Şedo* kelimesi, sadece kullanıldığı kültür ortamında bilinmektedir: Cevdet, konuşurken sürekli ‘şedo’ dediği için bu lakabı almıştır. Necmi’nin ‘Yüz kilo’ (İslamoğlu 1998: 117) ya da Sükût’un ‘Babayiğit’ lakabı (Kalemci 1996: 104), ortak kültür tarafından duyulduğunda Necmi’nin şişman ve Sükût’un iriyarı, güçlü kuvvetli olduğuna hükmedilecektir. Oysa birincisi, bu lakabı çok zayıf, ikincisi de minyon tipli olduğu için almıştır. Yani grup kültürü, ‘yüz kilo’

sıfat tamlamasına ve ‘babayiğit’ kelimesine ortak kültürün bildiği anlam dışında tariz yoluyla başka bir mana yüklemiştir. Şu küçük hikâyenin muhtevası bu anlatılanları açıklayıcı bir özelliğe sahiptir, sanırız” (Boyraz,1998: 109):

“Birgün köye başka bir köyden misafir gelmiş. Köy odasında sohbet edilirken söz arasında şöyle bir cümle geçmiş: ‘Ölünen motur camiye girdi.’ Misafir bunun ne demek olduğunu anlayamamış ve sormuş: ‘Nasıl olur ölü ile motur camiye nasıl girer?’ Odadakiler gülüşmüşler ve aralarından biri beklenen açıklamayı yapmış: ‘Köyde iki kardeş var. Birine çok çalıştığı için “Motur”, diğerine tembel olduğu için “Ölü” deriz’.”(Doğan, 1995: 236).

“Görüldüğü üzere grup kültürü, motor ve ölü kelimeleriyle kendi ortamında, bilinenin haricinde başka şeyleri (çalışkanlığı ve tembelliği) çağrıştırmaktadır. Özetle kişiye uygun görülen kelimenin lakap olabilmesi için; ister gerçek, ister mecaz anlamda kullanılsın lakap olacak kelimenin, bireyin ancak grup kültürünün dikkatine ve anlayışına yakalanmış bir özelliğini yansıtması gerekir. Yani bireyin kişiyi tarif edici kelimeyi, lakabı, seçerken grup kültürü kimliğiyle davranması gerekir. Zira grup kültürü kimliği taşıyan birey aynı zamanda ortak kültür kimliğine de sahiptir. Ya da başka bir deyişle her hangi bir grup kültürünün üyesi olan birey aynı zamanda ortak kültürün de taşıyıcısıdır. O bakımdan bireyin ortak kültür unsurlarının etkisiyle başkasına verdiği isim, lakap olmaktan uzaktır. Başka bir ifadeyle lakap ortak kültürün değil, grup kültürünün malıdır. Ama bu, şu demek değildir ki lakaplar, grup kültüründen çıkıp ortak kültürün malı haline gelemeler. Grup kültüründe lakap olarak kullanılan kelime ortak kültüre de aynı fonksiyon ve muhtevayla taşınabilir. Taşıma sırasında kelimenin grup kültüründeki fonksiyon ve muhtevası bozulursa o kelime lakap olmaktan çıkar. İşte bu açılarından lakabın tanımına bakıldığında, asıl ada sonradan eklenen ve meslek, memleket, ırk ve etnik grup gibi kişinin her hangi bir özelliğini belirten” her kelimenin, lakap olmadığı görülecektir.” (Boyraz, 1998: 109)

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki lakaplarla ilgili hemen her araştırmada iddia edildiği gibi bütün sülale (aile) adları lakap değildir. Antroponimleri; “şehs adları, familiya adları, tehellüsler ve legepler” (Gurbanov 1985: 250) ya da; “A. Esas ad

kategoriyaları: 1. Esil şehs adları, 2. Ata adları, 3. Familiyalar, B. Kömekçi ad kategoriyaları 1. Tehellüsler, 2. Titullar, 3. Legebler” (Verdiyeva 1990: 3) diye tasnif edenlerin familya (sülale) adlarını, lakaplardan ayrı şıkta değerlendirmiş olmaları, bu konudaki görüşlerimizi desteklemektedir. Yine “Sorgun 1995” (Doğan: 151–270)’te köyler anlatılırken köydeki sülale adlarının ve lakapların ayrı ayrı başlıklarda verilmesini, sülale adlarının lakap olmadığı düşüncesinin bir yansıması olarak değerlendiriyoruz. Fakat şunu da hatırdan çıkarmıyoruz ki, bazı sülale adları özünde lakabı barındırmaktadır. Zaten bu yüzden bütün sülale adları lakap olarak değerlendirilmiştir (Barlas 1986: 29–30; Üçer 1992: 5; Kaya 1996: 53–72; Aktan 1970: 62–64; Ekinci 1985: 2–3; Özkan 1985: 3). “Sülale adları genellikle sülale mensuplarının soyundan geldikleri kişinin adına göre verilmektedir. Eğer sülale adına kaynaklık eden kişinin bir lakabı yoksa o zaman sülale adı “Mahmutgil, Ali Osmangil, Hidroğlugil, Hurşitler” gibi sade adlardan oluşacaktır. Bunlara, lakapların yukarıda anlatılan özelliklerine uymadığını göre göre lakap demek mümkün müdür? Eğer sülaleye adını veren kişinin bir lakabı var ise ve buradan hareketle sülaleye “Boz Aligil, Ters Hasangil, Koca Hacıgil” gibi isimler verilmişse bunlara sülale lakabı demek yine mümkün değildir. Şunu hemen kabul etmek gerekir ki verilen bu üç sülale adının içerisinde lakap özelliklerini haiz kelimeler mevcuttur. Ama bu kelimelerin manaları, sülale fertlerinin hepsine ya da çoğunluğuna şamil değildir. O, sadece sülaleye adını veren kişiye aittir. Çünkü *boz*, *ters* ve *koca* sıfatları bütün bir sülaleyi değil, ayrı ayrı birer kişiyi nitelemektedir. O bakımdan *Boz Aligil*, *Ters Hasangil* ve *Koca Hacıgil* sülale adıdır ama *boz*, *Ali*’nin *ters*, *Hasan*’ın ve *koca*, *Hacı*’nın lakabıdır.” (Boyras, 1998: 110)

“*Boşnaklar*, *Yörükler*, *Kürtler* gibi etnik kökeni, *Konyalılar*, *Ciminligil*, *Tatlıgil* gibi memleketi ve *Davulcular*, *Keçecigil*, *Sucular* gibi meslekleri bildiren sülale adları da ortak kültürün bildiği manaları taşıdığı için lakap değildir. Ama *Kürtgil* örneğinde olduğu gibi isim, teşbih yoluyla verilmişse lakaptır. Çünkü *Kürtgil* ismi o sülaleye Kürt kökenli olduklarından değil, sülalenin bireyleri dikkat çekici biçimde esmer oldukları için verilmiştir. Yani *Kürtgil* ismi “Kürtler çok esmerdir.” bilincini taşıyan grup kültürünün bireyleri tarafından o sülaleye benzetme yoluyla verilmiştir. O

halde *Kürtgil* kelimesi, kullanıldığı ortamda bu şekilde değerlendirildiği için sülalenin lakabıdır. Yine *Kaballar*, *Kanatlıgil*, *Hoşafılar* gibi adlar da sülale lakabıdır. Bu sülale lakaplarından birincisi, ilgili sülale bireyleri işlerini genellikle kabala denilen götürü usulle yaptıkları için verilmiştir. İkincisinin verilmiş sebebi ise, köyde kanatlı kapiya sahip ilk aile olmalarıdır. Sonuncusu da o adı taşıyan sülale bireyleri çok hoşaf yapıp içtikleri için verilmiştir. Görüldüğü gibi bu üç ismin kullanıldığı ortamın bireyelerine yaptığı çağrışımlar, ortak kültürdekilere yaptığından farklıdır. O halde bunlara sülale lakabı diyebiliriz. Ayrıca bu örneklerden hareketle lakapların sadece bireysel olmadığı sonucu da çıkarılabilir. Demek ki, iddia edildiği gibi her sülale adı lakap değildir ama yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi, kullanıldığı ortamlarda ortak kültürdekinden farklı çağrışımlar yaptıran sülale adları lakap olabilmektedir.” (Boyraz, 1998. 110).

“Tıpkı sülale adlarında olduğu gibi lakaplara örneklik ettiği düşüncesiyle meslek, memleket, ırk ve etnik grup adlarıyla unvanlar da lakap çalışmalarına dâhil edilmektedir. Oysa yukarıda lakaplar için söylenenler dikkate alındığında bunların gerçekte lakap olmadığı fakat kullanıldığı konteks (bağlam)” (Oğuz 1997: 3-8; Ekici 1998: 25-34) içerisinde lakaba dönüşebileceği anlaşılacaktır.

“*Hancı, yorgancı, makinist, nalbant, bakkal* (Yorgancıoğlu 1996: 118) gibi meslek isimleri asıl adın önünde gerçek anlamlarıyla kullanılıyorsa yani ilgili kişi, adı geçen mesleği icra ediyor ve bundan dolayı isminin başına o meslek adı getiriliyorsa bu ve bunlar gibi meslek isimleri lakap değildir. Ama birahaneci olduğu için *Efes*, takunya yapması sebebiyle takılan *Tıhtıhcı*, berber olması hasebiyle yakıştırılan *Ustura* (Paçacıoğlu 1997: 21) ve bunlara benzer biçimde verilen mesleklerle ilintili kelimeler, *Hakim, Dokto”r* (Gözükızıl 1992: 63), *Kadı, Savcı* (Kalemci 1996: 104, 106) gibi bulunduğu ortamda ortak kültürden farklı bağlamlarda kullanılan meslek isimleri lakaptır.

“Yine aynı şekilde *Türk İbrahim, İngiliz Mahmut, Çingene Hüseyin* örneklerindeki gibi ırk ve etnik köken bildiren sözcükler ve *Selanikî Mustafa, Peçevî İbrahim, Bosnavî Hüseyin* (Atsız 1984: 26) misallerindeki gibi doğum yeri, memleket gösteren kelimeler, asıl isimlerin önünde gerçek anlamlarıyla bulunuyorlarsa bunlar

lakap değildir. Fakat *Arap Cafer*, (Gözükızıl 1992: 58) *Cingan Şerif*, *Urus Halit* (Kalemci 1996: 103, 105) örneklerindeki gibi ya da Kayserili olmadığı halde ticarî konulardaki becerisi dolayısıyla birine “Kayserili” denmesi örneğindeki gibi farklı tedariler yaptıranlar lakaptır.” (Boyraz, 111-112)

“Unvanların da lakap olduğu vehmedilerek lakap çalışmalarında sıralandığını söylemiştik. “Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san” biçiminde tarifi yapılan unvanlarla lakaplar arasında bir çok farklılıklar vardır” (Verdiyeva 1990: 174-175) ama bu farklılıklardan en önemlisi ve daha belirginini, unvanların kurumlar tarafından verilmiş olmasıdır. Onların kurumlar tarafından verilmiş olması, lakapların en önemli ilkesine, grup kültürünün ürünü olma özelliğine, uymadığının ve dolayısıyla lakap olmadıklarının göstergesidir. Kurum denilince sadece bugünün resmî kurumları anlaşılmalıdır. Zaten öyle anlaşıldığı için bazı unvanlar gerçek anlamıyla kullanıldığı halde lakap zannedilmektedir. *Bakan, milletvekili, müsteşar, müdür, profesör, general, çavuş* gibi unvanları veren bugünün resmî kurumları haricinde, ortak kültür içerisinde yer alan *hacı, hafız, halife, şeyh, seyyid, imam* gibi unvanları veren din kurumu ve *hakan, sultan, emir, paşa, hatun, hanım, bey, ağa* gibi geçmişin hiyerarşik düzenini gösteren unvanlara sahip tarihe mal olmuş resmî kurumlar da vardır.” (Boyraz, 1998: 112)

“İşte yukarıda sıralanan unvanlar ve bunların benzerleri, unvanın ifade ettiği konuma sahip kişiler için kullanılıyorsa lakap değildir. Örneğin hacca gitmiş birine din kurumunun etkisiyle *hacı* denileceği ve bunun lakap olamayacağı açıktır.” (Boyraz, 1998: 112). Oysa *Bey Mehmet, Hanım Şükrü* (Gözükızıl 1992: 56-57), örneklerinde olduğu gibi unvanların kullanıldığı ortamda lakap haline dönüşebildiği görülmektedir.

Öyleyse unvanlar, sülale, ırk ve etnik grup, meslek ve memleket adları ortak kültürün ürünü oldukları için gerçekte lakap değildir diyebiliriz. Ancak bunlar, kullanıldıkları grup kültürü ortamında farklı anlam ve bağlamlarda lakap haline dönüşebilmektedirler. “O bakımdan lakap olarak derlenen kelimelerin hangi bağlamda kullanıldığına dikkat edilmeli ve bu mutlaka derlemede belirtilmelidir. Başka bir deyişle başlığında “lakap” kelimesine yer veren araştırmalarda, lakabın

özelliklerini haiz olmayan kelimeleri bulundurmamak için derlenen lakaplara arkeoloji objesiymiş gibi davranmaktan vazgeçerek onlar, içerisinde yaşadığı çevre ve şartlar dikkate alınarak derlenip değerlendirilmelidir. Aksi takdirde doğru malzeme olmadan doğru sonuçlara ulaşılamaz.” (Boyraz, 1998: 112)

“Lakap haline dönüşebilenler sadece her hangi bir özellik belirten sıfat ve sıfat görevindeki kelimeler değildir. Başkalarının asıl isimleri de bir diğerinin lakabı olabilmektedir. Örneğin *Osman* (Acaroğlu 1992: 10), *Salami*, *Ceyar*, *Kuliç*, *Hamza*, *Dilaver*, *Allen Delon* (Ertuğ 1982: 19) isimleri kullanıldıkları bağlam içerisinde lakaptırlar”. (Boyraz, 1998: 112)

Bütün bunlardan çıkarılabilecek şu sonucu çıkarabiliriz: “Kişinin bir özelliğini belirten ve asıl ada sonradan eklenen her kelime lakap olmayabilir. Ama her sözcük kullanıldığı bağlama göre lakaba dönüşebilir. Öyleyse lakap nedir? Lakap, kişiye her hangi bir özelliği dolayısıyla kendi grup kültürü bağlamında sonradan verilen isimdir.” (Boyraz, 1998: 112)

Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, lakaplar sadece kişilere verilir. İnsan dışındakilere “*Sarı Kanarya*, *Kara Kartal*, *Kırmızı Şimşek*” (Gözükızıl 1992: 53) örneklerindeki gibi asıl isim haricinde verilenler, aslında lakap değildir, anlamının müspetliğine ya da menfilğine göre güzel veya çirkin adlandırma konusuna girer.

“Genellikle asıl adın önünde bir epitet [ad öncülü]” (Başgöz 1998: 23–35) olarak duran lakaplar, tek kelimelik bünyesinde bir çok anlamları gizlemektedir. Bu anlamda lakaplara çağrışım kapsülleri denilse yeridir. Ya fizikî bir özellik, karakter yapısı, davranış şekli ya da kişinin başından geçen bir olay, lakabın kullanıldığı çevrede amaca uygun mesajları yollayacak biçimde lakap denilen tek kelimeye sığdırılmaktadır. Sığdırılma işleminde ise kinaye, teşbih, istiare, mübalağa, telmih ve tariz gibi sanatların yardımı alınmaktadır.” (Boyraz, 1998: 113)

“Lakaplar sadece köy kasaba gibi kırsal kesimlerde bulunmaz. Onlara *Çoban Sülü*, *Baba*, *Tonton*, *Karaoğlan*, *Hoca*, *Şeytan*, *Bombacı*, *Atom Karınca*” (Gözükızıl 1992: 52–53) örneklerindeki gibi sözlü kültürün hükmünü icra ettiği her yerde ve zamanda rastlamak mümkündür. Çünkü sözlü kültürde bilgi, ezbere dayanır ve ezber de kalıp / klişe sözlerle yapılmaktadır (Ong 1995: 37). Kişinin çevresindeki

insana ait bilgisi de sözlü kültür ortamlarında yine ezbere dayanmakta ve bu da adına lakap denilen kalıp sözlerle kendini göstermektedir. Sözlü kültürde öğrenilen / kazanılan bilginin yitirilmemesi için sürekli yüksek sesle tekrar edilmesi gerekir. İşte lakaplar, insan hakkındaki bilginin unutulmaması için yapılan sesli tekrardan ibarettir. Bu paragrafta anlatılanlar, lakapların varlık sebebine ışık tutarken bir soruyu da akla getirmektedir: Lakaplar sözlü kültürlerin hüküm sürdüğü yerde ve zamanda bulunuyorsa sözlü kültürden yazılı kültüre geçildiğinde de lakapların varlığından söz edilebilir mi? Soruya “Kısmen evet” cevabı verilebilir. Çünkü sözlü kalıplarla düşünme ve anlatım biçimi bilincimize ve bilinç dışımıza o kadar derinden işlemiştir ki, insanın eli kalem tutar tutmaz söz konusu kalıplar yok olmaz (Ong 1995: 40), yaşamaya devam eder. Bilgi, belleği güçlendiren sözlü kalıp depolarından çıkıp yazılı metnin koruyuculuğuna emanet edildiği için hafıza, kalıp sözleri – bu meyanda lakapları – yavaş yavaş unutmaya başlayacaktır. Ayrıca sözlü kültür, kişiliği belli açılardan okuryazar kişiliğinden daha az içine kapalı, dış dünyaya ve topluma daha açık kılmaktadır (Ong 1995: 87). “Bu, insanın çevresine karşı daha fazla ilgi gösterip bilgi toplaması manasına gelmektedir. Yazılı kültürlerde okuma yazma tek başına yapılan bir eylem olduğu için insan daha çok kendi iç dünyasına yönelmektedir. Kısaca yazının egemen olduğu kültürlerde insanlar, egemenliğin arttığı oranda, birbirlerinden soyutlanmaya ve dolayısıyla insanın çevresindeki kişilere ait bilgisinin o oranda azalmaya başladığı ve bu bilginin de zihinde ezber halinde değil, kağıt üstünde gerektiğinde baş vurulan bir bilgi şeklinde durduğu görülecektir. Yani sözlü kültürden yazılı kültüre geçildikçe ve yazının egemenliği arttıkça lakapların varlığında bir azalma ve hatta yok olma görülecektir. Nitekim okuryazarlığın yaygın ve etkin olduğu grup kültürlerinde lakaplara hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.” (Boyras, 1998: 113)

Lakap, “kişinin bariz bir özelliğini fark eden herkes tarafından takılabilir. Başlangıçta sadece takan kişinin kullandığı lakap, çevre tarafından tasvip edilirse ki tasvip etme, lakabın kişiye uygunluğunun tasdiki demektir, yavaş yavaş yaygınlık kazanır ve grup kültürünün tüm üyeleri tarafından kullanılmaya başlanır. Lakap, zamanla öylesine işlerlik kazanır ki kişinin asıl adı kullanılmaz olur ve kişi sadece

lakabıyla anılır. Lakaplar genellikle menfi çağrışımlar yaptırdığından dile getirilmesi, özellikle de kendi ortamı dışında, istenmediği için, birtakım sosyal ve psikolojik yaptırımlar uygulanmasına rağmen lakabın kullanımı bazen ortak kültür ortamına kadar taşabilir.” (Boyraz, 1998. 113)

“Lakapların işlevlerini yüceltme, tanıtma ve küçültme şeklinde üç kelimedede özetlemek mümkündür. Lakap örnekleri incelendiğinde, Hz. Ebu Bekir’e Sıddık, Hz. Hamza’ya Esedullah, Halid bin Velid’e Seyfullah denmesi örneklerindeki gibi yüceltme işlevine sahip olanların yok denecek kadar az olduğu, buna karşılık tanıtma ve küçültme işlevine sahip olanların bolluğu görülecektir. Örneğin öykü, roman, senaryo gibi çeşitli adlar altında metin kurgusu yapanlar, tanıtma işlevi dolayısıyla lakaplardan eserlerinde sıkça faydalanmaktadırlar.” (Boyraz, 1998. 114)

“Küçültme işlevi taşıyanlar zaten menfi manalar barındıracağı ve işlevi tanıtma olanların da genelde menfi çağrışımlar yapan kelimelerden seçildiği düşünülürse, lakapların çoğunlukla kötü anlamlı ya da kötü anlam yüklenmiş sözcüklerden oluştuğu söylenebilir. İşte bu yüzden olsa gerek ki *devletlü*, *şevketlü*, *mehabetlü*, *siyadetlü* gibi hitap sözleriyle lakabın farkı anlatılmak istenirken, “lakap denilince kabih bir lafız telaffuzuna intizar olunduğu” (Pakalın 1993: 521) şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bazı lakapların özellikle de bayan lakaplarının derleyicilere kaynak kişilerce verilmek istenmemesi, derleyicinin kaynak kişilerin künyesini, onların lakap sahiplerince rahatsız edilme ihtimalini ileri sürerek vermemesi (Gözükızıl, 1992: 53), lakapların sahibinin yüzüne karşı söylenememesi (Beyhan 1995: 59) ve araştırmacının lakapları, “kasaba halkının hoşgörüsüne sığınma” (Darıcı 1996: 74) ihtiyacını hissederek listelemesi, lakapların hep kötü mana ihtiva etmesinin yansımalarıdır. Hatta lakapların kötü mana ve dolayısıyla tahkir içermesi, çoğunluk arz ettiğinden olsa gerek ki, insanın ilahî buyrukla ikaz edilme ihtiyacı dahi hâsıl olmuştur. (Boyraz, 1998: 114).

“Peki, neden övünç kaynağı olarak kullanılabilen lakaplar yerine, kişinin iyi bir hasleti tarif edilirken bile, daha çok tahkir ve tezyif edici manaları olan lakaplar takılmaktadır? Zira ilahî buyruğun amacı, lakap yoluyla yapılan küçük düşürmeyi kaldırmaya yöneliktir. Ben (ego), varlığını gösterebilmek için sahibinden kendinin

aziz tutulmasını yani yüceltilmesini ister. Zira ben, ne kadar çok yüceltilirse varlığını o kadar çok ‘ben’ sahibine fark ettirebilecektir. İnsan, benin bu isteğini yerine getirmek için iyi ve güzel işler yapmaya çalışacaktır. Benin isteğini yerine getirmenin bir başka yolu daha vardır ki o, birincisiyle kıyaslanamayacak kadar kolaydır: Başkasını karalayıp kötülemek. İşte lakapların genellikle kötü manalar çağrıştıracak şekilde takılmasının sebebi budur. Kişi, kötü manalı lakap kullanarak karşısındakini kötüleyip küçük düşürmekle aslında kendi benini yüceltmektedir. Doğru ya kendi uzamayan kavağınızı, ancak başkalarınınkinin boyunu kısaltmakla uzun gösterebilirsiniz ya da kendi eğrinizi, doğru göstermek veya gizlemek istiyorsanız başkalarının doğrularını gizler, eğrilerini ortaya çıkarırsınız. Genellikle “kabih” manalı kelimelerin lakap olarak takılmasının, sosyal hayatı düzenleme, koruma ve iyileştirme yolunda bireyler üzerinde yaptırım gücü olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü birey, kurulu sosyal düzene aykırı davranışlarda bulunacağı zaman, kendinden önceki örneklere bakarak, davranışını kendisine ve başkalarına daima hatırlatacak olan “kabih” bir kelimenin adının önüne yapıştırılacağını bilir. O “kabih”liği taşımak istemeyen birey haliyle kendine ve davranışlarına “düzen”in istediği yönde çeki düzen verecektir. Lakaplar, doğası gereği sahibinin yüzüne karşı özellikle de o kişiden yaşça küçük, makam ve maddî bakımlardan aşağı seviyede olanlarca söylenememektedir. Söylenildiği takdirde hoş olmayan manzaralar ortaya çıkmaktadır. Örneğin şu hikâye bunu açıkça göstermektedir: “Sivas’ın Haydarlı Köyü’nde bir düğün yapılacakmış. Düğün için erkeklerin “Eşşak Osman”ın evinde toplanması kararlaştırılmış. Köyü tanımayan birisi, düğüne davet edilmiş. Nerede toplanılacağını öğrenen bu kişi, köyde evi ararken bir kapının önünde duran birine rastlamış ve ona sormuş: ‘Eşşak Osman’ın evi neresi acaba?’ Sorduğu kişi ise Osman’ın ta kendisi imiş. Osman cevap vermiş: ‘Zır zır etme de gir içeri!’” (Boyraz, 1998: 114)

Bu olayın bir benzeri de derleme sahamız da olan Uzuncaburç Kasabası’nda yaşanmış:

“Bir gün “Kemeneciyi” kız istemeye götürmüşler, Kemenecinin bir lakabı da Dubuş’tur. Kız evinde hoş beş sohbetten sonra adet üzere istemeye gelinen kız,

misafirlere kahve ikram ediyormuş. Sıra Kemeneciye gelince: ‘Buyur Dubuş emmi’ demiş. Birazcık bozulan Kemeneci sinirli sinirli: ‘Sende değil kızım kabahat seni öğretende’ demiş.” (KK1)

“Halka ait her şeyde olduğu gibi lakaplar da, halk kültürünü ve kültürel değişimleri yansıtmaya gücüne malikdir. Benzetme yoluyla lakap takılırken halk, bildiği, tanıdığı ve kullandığı objelerin ismini seçmektedir. Çünkü sözlü kültürlerde, insan etkinliğinden kopuk bilgiler ve veriler pek bulunmamaktadır. İşte bu seçim yardımıyla halk kültürünün unsurları konusunda fikirler yürütülebilir. Örneğin yüzyıl öncesinin kültürel ortamında “motur” lakabıyla karşılaşılabilir miydi?” (Boyraz, 1998: 114)

Buna en güzel örnek insanların hayatına televizyon, radyo gibi teknolojik aletlerin girişinden sonra lakaplara bu aletlerden öğrenilen kelimelerin etkisidir. Örneğin: “Uzuncaburç’ta birisinin lakabı ‘Radyo Ali veya Gramofondur’” (KK2). Böyle bir lakaba radyonun icadından ve halk arasında kullanımından önce rastlanması imkânsızdı.

“Lakap takmanın başlangıç zamanı üzerine hipotezler ileri sürüp ispatlamaya çalışan ve fakat kesin bir sonuca ulaştıramayan satırlarla karşılaşyoruz (Gözükızıl 1982: 49-51). Bunun son derece güç ve bir o kadar da gereksiz bir iş olduğu ortadadır. Zira lakap takmanın başlangıç zamanının bu şekilde tam ya da yaklaşık olarak tespit edilmeye çalışılmasının lakap araştırmalarına bir faydası olmayacaktır. Ancak başlangıç konusunda lakap incelemelerine faydası olabilecek bir zaman dilimi zikretmek gerekirse, lakapların insanların birbirini daha iyi tanıma ve kendini diğerleri yanında yüceltme ihtiyacının hâsıl olduğu zamanlarda ortaya çıktığı söylenebilir. İnsanın doğuştan getirdiği, biyolojik varlığını sürdürme içgüdüsünü tatmin etmesinin yolu, insanın eşya ve insan ile dost olmasından geçmektedir. Buradaki dostluktan, ilgili varlığa olan vukufiyet kastedilmekte ve dost olmak da tanımayla başlamaktadır. Tanımak ise insanın ilgi evrenine giren varlıkların özelliklerini bilmeyi gerektirmektedir.” (Boyraz, 1998: 114).

“İşte insanın kendini güvende hissetme ihtiyacı, çevresindeki kişileri tanıma gerekliliğini doğurmuş ve bu da kişilere ad vermeyi, adın yetersiz kaldığı ve

tanımanın, tanımayla birlikte samimiyetin arttığı durumlarda lakap takmayı, beraberinde getirmiştir. Adın yetersiz kalması, bir kültürel grup içerisindeki adaşlardan birini ifade etmek gerektiğinde ortaya çıkan zorluktur. Adlar konusunda yapılan çalışmalardaki istatistikî bilgiler bu durumu açıkça göstermektedir. Örneğin Ordu yöresinde bir dönemde 511 kişinin 130 değişik ad (Yediyıldız – İzgi 1993: 362).kullandığı gözlemlenmekte. Bu, her dört kişiden üçünün bir başkasıyla adaş olduğu manasına gelmektedir. Yine aynı şekilde Kozan’da 4482 kişinin 479 farklı ad (Kurt 1990: 180) taşıdığı tespit edilmiştir.

“Bu da her dokuz kişiden sekizinin bir başkasıyla aynı adı taşıdığını söylemektedir. Görüldüğü üzere aynı kültürel grubun içerisinde aynı adı taşıyan bireyleri birbirinden ayırt etmek gerektiğinde adlar yetersiz kalmış ve bu durumda baş vurulan adres lakaplar olmuştur (Cinlioğlu 1969a: 3-5; Örnek 1975: 111; Üçer 1992: 5-6).

“Bu noktada bir hususu belirtmek gerekiyor ki o da lakapların adaşları birbirinden ayırt etmek için kullanılmasının lakapların takılma sebebini değil, kullanım alanını göstermesidir. Yani lakap takan; “Bizim kültürel grubumuzda aynı adı taşıyanlar var. Bunları birbirine karıştırmamak için bunlara birer lakap takayım.” düşüncesiyle hareket ederek lakabı takmıyor. Öyle olsaydı bir kültürel grup içerisinde adaşı olmayan kişiye lakap takılmaması gerekirdi. Oysa adaşı olmayanlara da lakap takıldığı vakidir. Örneğin bu çalışma için örneklemesine başvuru alan yörede Gani, Bedir, Galip, Salih isimleri derlemenin yapıldığı dönemde tek kişide bulunmasına rağmen onlara da lakap takıldığı görülmektedir. Ayrıca 1934’ten sonra adaşları birbirinden ayırmaya yarayacak soyadı faktörü kullanıma girdiği halde hâlâ lakap takmanın devam ettiği de aşikârdır.

O halde lakapların varlık sebebi, hangi cümlelerin ifade kudretiyle izah edilebilir? Sorunun cevabını lakapların yaşa (tıl)dığı ortamlarda ve insan psikolojisinde aramaktan başka seçeneğimiz yoktur.” (Boyras, 1998: 114)

“Dikkat edilecek olursa lakap derlemeleri, bol miktarda bulunduğu ve hâlâ yaşatıldığı için köy (Cinlioğlu 1969b: 8-9), kasaba, ilçe (Kalemci 1996: 101-108), okul (Toygar 1979: 223-231) gibi ortamlarda yoğunlaşmıştır. “Adı geçen ortamların

ortak yanı, bireylerinin uzun süre hatta kimisinde bir ömür boyu buldukları çevreyi paylaşmalarıdır. Uzun süre aynı çevreyi paylaşma, bireyler arasındaki tanışıklığı, tanışıklıkla birlikte birbirlerinin fizikî, ahlakî ve karakteristik özelliklerini bilmeyi ve bilmek de samimiyeti sağlar. Çünkü birey bulunduğu çevrede güvende olmak ister ve bu da ancak çevreyi ve özelliklerini bilmekle mümkün olabilir. İşte birey, güvenliğini sağlamak için hem çevresini tanıma hem de çevresine bilgisini ve samimiyetini gösterme ihtiyacını hisseder. İşte bu noktada bireyin müracaat ettiği araçlardan birisi lakaplardır. Yani birey lakap takmakla veya kullanmakla karşısındakine onun özelliklerini bildiği ve onunla samimi olduğu mesajını göndermekte ve böylece de kendini güvende hissetmeyi sağlamaktadır. Şurasını da belirtelim ki, isim, insana isimlendirdiği varlık üzerinde bir sahiplik duygusu vermektedir. Lakap da bir çeşit isimlendirme olduğuna göre insan, lakap vasıtasıyla kişi üzerindeki sahiplenme / benimseme duygusunu tatmin etmektedir.” (Boyras, 1998: 114-115)

“Kendini güvende hissetme, benlik / kimlik oluşumu ve bu oluşum sürecinin bir parçası olan insanın kendini ve başkasını tanımlamasıyla alakalıdır. Kendini ve başkasını tanımlama, imaj oluşturmayla eşdeğerdir. “Bir kişi, grup veya bir çevrenin kendi çıkarları doğrultusunda başka bir kişi, grup veya bir çevre hakkında bilinçli ve amaçlı olarak vardıkları yargı” (Kocadoru 1997: 9) biçiminde tarifi yapılan imaj ise kimlik oluşumunun önemli aşamalarından birisidir.

“Bir anlamda bireyin kendisi dışındaki herkes ve her şey yabancıdır ve “yabancı imajının yaratılması, öz imajın yaratılması olayının bir parçasıdır ve kimlik de bu suretle oluşmaktadır.” (Skjelbred 1997: 17). “Yabancı algılanması genellikle yüzeysel, ama karşılaştırma biçiminde gerçekleşir. Yabancı gözlemlenmesi, bir bakıma bireyin kendini algılaması anlamına gelir. Bu algılama sürecinde daha çok farklı ve olumsuz olan özellikler göze batarken karşılaştırma yapıldığında kendi özelliklerinden iyi ve güzel olanlar ön plana çıkar. Yabancıda gözlenen olumsuzluklar abartılır ve genellenir. Böylece halkbiliminde ‘halkbencilik’ denilen ve yabancı insanlığının, haklarının yadsınmasına kadar aşırılaşabilen bu, özbenliğin yüceltilmesi eğilimi insanda zamanla iyi - kötü, güzel - çirkin, siyah - beyaz gibi kalıpsal

(stereotipik) ve sınırlı düşünme alışkanlığı doğurur. Belirli kategoriler içinde düşünmeye alışan kişi ya da grup bu kategorilere uymayanı derhal yadırgar ve yabancılar. Yabancı, zaten mevcut kategori ve normlara aykırı algılandığından ve bu aykırılık, olumsuz durum ve davranışlarla da desteklenince daha da belirginleşmektedir. Buradaki olumsuzluk, her yabancıya olumsuz olduğunu ifade etmez aksine özbenliğin yüceltilmesinin ve özgüvenin kazanılmasının doğal bir yansıması olarak da belirir. Çünkü yabancıya değerlendirilmesinde ters gelen ve dolayısıyla olumsuz algılanan özellikler daha çok dikkat çektiğinden karşıt figür örneğinde insanlar ‘Nasıl olmamalı? Kim gibi olmamalıyım?’ gibi sorulara dolaylı bir yanıt bulabilmektedirler” (Öztürk 1997: 25-26).

“Özetle birey, yabancıyı tanımlamakla yani yabancıya imajını oluşturmakla ki bu lakapta olduğu gibi bir kelimeyle de yazılı, sözlü anlatım türleriyle de olabilmektedir, aslında kendi özgüvenini sağlamakta ve böylece kendi kimliğini / kişiliğini vurgulamaktadır.” (Boyras, 1998: 115)

Burada sözü edilen durumu oluşturmanın araçlarından birisi de “Önceden hazırlanmış olan ve sürekli vurgulanan kalıplaşmış düşüncenin olduğu gibi alınarak kullanılması” başka bir deyişle “insanların kendileri ya da başkaları hakkındaki basma kalıp düşünceleri” (Kocadoru 1997: 9-10) şeklinde tarif edilen stereotiplerdir. “Stereotiplerin unsurları ten rengi, saç biçimi gibi dış özellikler olabilir. Fakat en çok göze batanları, davranışlara indirgenmek üzere vurgulanan kişisel ve zihinsel özelliklerdir. Stereotipler, bir gruba ait olmayı gösteren belirtilerdir. Bunlar bireyi, kişiler arası ve grup ilişkilerine giden yolu bulma konusunda muktedir kılmakla kalmaz, birey aynı zamanda onlar sayesinde kendi grup kimliğini sembolik olarak ifade eder. Bu nedenle stereotipler, bir kişinin kendi grup kimliğini yaratması sürecinde önemli unsurlardır.” (Skjelbred 1997: 17). “Bu anlamda yabancı ne kadar kötü tanımlanırsa bireyin kendisi de o kadar yücelmiş görünecektir. İkili zıtlıkları inceleyen yapısalcı teori, başkalarının stereotiplenmesinin gerçekte öz kimliğin ortaya konulması anlamına geldiği konusunda çok verimli ipuçları vermektedir.” (Öztürk 1997: 27).

“Yukarıdan beri stereotipler ve onlar yoluyla imaj oluşturma konusunda

söylenenler, lakapların da birer stereotip olduğu belirtilirse her şey yerli yerine oturacaktır.” (Boyraz, 1998: 115).

Şimdi örneklemesine başvurduğumuz Mersin İli, Silifke İlçesi’ne bağlı Uzuncaburç Kasabası’nın lakaplarına geçebiliriz. “Ancak lakapları sıralamadan önce son olarak bir hususu belirtmek isteriz ki o da derleme yaptığımız yörede lakap takmanın günah olduğu inancının bulunmasıdır. Yukarıda varlığından bahsettiğimiz ilahî buyruk, bir şekilde halk tarafından duyulmuş olmalı ki derleme sırasında bilgisine müracaat ettiklerimiz;

“Lakap takmak günahtır. Allahın kusursuz yarattığına lakap mı takılırmış.” şeklinde cümleler sıraladılar. Sıralanan bu cümleler aynı zamanda halkın, lakapları “kabih” manalı kelimeler olarak telakki ettiğini de göstermektedir.” (Boyraz, 1998: 117)

Derlediğimiz lakapları, orijinalitesine sadık kalarak, önünde kullanıldığı asıl adlarla birlikte vermeyi tercih ettik. Ancak listemizde yer alan bazı lakapların kendinden sonra asıl ad bulundurmadığı görülecektir. Bunlar kullanıldığı ortamda asıl ad olmaksızın telaffuz edildikleri için lakap sahiplerinin asıl adlarına listede yer verilmemiştir.

Alo: “Ona Gramofon Ali de derler. Her yerden haberi olduğu için öyle denir.” (KK10)

Aşa gülüm: Asıl ismi Ayşe’dir. “Konuşurken devamlı gülüm dediği için Aşagülüm denir.” (KK1)

Ali Buba: “Hiç evlenmediği ve çocuğu olmadığı için Ali Buba denir.” (KK1)

Aycı Memmet: “Dedeleri mağarada ayı tutmuş. Ayrıca çok şişman olduğu için de aycı denir.” (KK3)

Ayhan Işık: “Saçlarını Ayhan Işık gibi taradığı ve hep ütülü elbise giydiği için öyle derler.” (KK4)

Amedik: “Boyu çok küçük olduğu için annesi Amedik demiş.” (KK4)

Açık göz Omar: “Çok uyanık olduğu için bu adı almış.” (KK4)

Apış: “Esas ismi Abdurrahman, ama köylü kolay olsun diye Apış der.” (KK1)

Allemgalem: “Eskiden köyde ormancıydı. Köylünün tehditle yağını, balını, çökeleğini ne varsa alırdı. Rüşvet yemeyi çok sevdiği için allem galem derlerdi.” (KK2)

Berber: “Mesleği berber ondan berber derler.” (KK2)

Bedur: “Sakar olduğundan öylederler.” (KK10)

Birokarı: “Eskiden durmadan bir yukarı bir aşağı köyde çok gezerdi ondan adı Birokarı kaldı.” (KK5)

Bıyık: “Eskiden pala bıyıklıydı.” (KK5)

Boyacı Kadir: “Eskiden boyacılık yapardı. Ondan boyacı derlerdi.” (KK5)

Barmen: “Çok içtiği için öyle derler. Ayık gezmezdi hiç.” (KK6)

Cellat: “Çok tipsiz olduğu için böyle denir.” (KK4)

Can: “Konuşurken devamlı can can dediği için.” (KK7)

Cindoruk: “Adı Hüsamettin, siyasetçi Hüsamettin Cindoruk vardı ya ondan öyle denir.” (KK5)

Cüllü: “Boyu çok kısa olduğu için cüllü derler.” (KK7)

Cücü Mustafa: “Yapısı çok küçük olduğundan cücü derler.” (KK7)

Çakal: “Çok sinsi ve hileci olduğu için çakal derler.” (KK5)

Çakır: “Gözleri mavi mavi ve iri olduğu için çakır gözlü anlamında” (KK5)

Çatlak Durmuş: “Durmadan deli gibi konuştuğu için öyle derler.” (KK2)

Çopur Momet: “Çok çirkin olduğu için çopur derlerdi.” (KK8)

Çolak Mamıt: “Bir kolu sakat ondan çolak derler.” (KK10)

Çini: “Gözleri yeşil olduğu için çini gibi anlamında Çini derler.” (KK5)

Deli Fari: “Hareketleri ve konuşması deli gibi ne yapacağı belli olmaz. Ondan deli derler.” (KK1)

Deliğabak: “Deli gibi olduğundan öyle denir.” (KK1)

Dalyan: “Boyu çok uzun olduğu için dalyan derler.” (KK4)

Gavuruk: “Eskiden Türk filmlerinde bir Gavuruk Osman vardı. Bunun adı da Gavuruk kaldı.” (KK10)

Galeyçi: “Kalaycılık mesleğini çok iyi yapardı.” (KK4)

Goca Mamıt: “İri yapılı olduğu için öyle derler.” (KK7)

Goreli: “Kore gazisi olduğundan Goreli kaldı adı da.” (KK7)

Gök Cennet: “Gözleri gök olduğundan öyle derler.” (KK1)

Gödeş: “Aşırı kilolu olduğundan Gödeş denir.” (KK8)

Göde Hasan: “Çok şişman olduunda göde derler.” (KK6)

Hatıp Hatma: “Çok konuştuğundan adı Hatıp (Hatip) Hatma kaldı.” (KK6)

Kaptan: “Eskiden şoförlük yapardı. Ondan Kaptan derler.” (KK9)

Kara Mustafa: “Çok esmer olduğundan öyle derler.” (KK10)

Kemeneci: “Küçükken ocağın başına oturmuş ‘kemene mi çalsam sigara mı içsem’ dermiş. O sırada arkadan babası gelmiş ‘sigara iç eşşoğlu eşek’ demiş. Adı kemeneci kalmış.” (KK1)

Küflü: “Banyo yapmadığı için küflü derler.” (KK10)

Kör Kiya: “Gözü pek görmezdi onun.” (KK10)

Kör Osman: “Kör olduğu için Kör Osman derler.” (KK3)

Lamba: “Boyu çok kısa olduğu için kaynanası lamba adını takmış.” (KK6)

Ladin: “Tipi Usame bin Ladin’e benzediği için öylederler.” (KK10)

Margürüs: “Margürüs marka minübüsü var ondan öyle derler.” (KK10)

Mis: “Çok osurduğundan Mis deriz.” (KK6)

Nüzül Arif: “Çok Yavaş hareket ettiği için nüzül derler.” (KK2)

On Dokuz: “Okul numarası 19’muş. Hocası adını bilmediğinden on dokuz diye çağırırmış hep ondan 19 derler.” (KK5)

Ölübatır: “Hep hasta öldüm ölüyorum der, çok zayıf da ondan öyle derler.” (KK2)

Pamuk: “Çocukken bembeyaz bir köpeği varmış ve köpeğin adı Pamuk’muş. Bu da o köpeği çok sever hep onunla oynarmış ondan Pamuk derler.” (KK5)

Palaz: “Palazı (Güvercin yavrusu) eliyle yakalarken sıkıp öldürdüğü için öyle derler.” (KK9)

Paşa Koca: “Annesi devamlı paşam paşam diye severmiş, ondan adı Paşa kalmış.” (KK10)

Periş: “Perişanın kısaltılmışı. Kimsesi yok hali perişan derlerdi adı da Periş kaldı.” (KK4)

Sarı: “Çok sarışın olduğundan sarı derler.” (KK3)

Tat Osman: “Tam konuşamaz, peltek ondan tat kaldı adı da.” (KK3)

Terzi: “Eskiden terzilik yapardı. Mesleğinden Terzi derler.” (KK7)

Tırık: “Yolda giderken ayağını sürüdüğü için ayakkabıdan tırık sesi çıkardı ondan adı Tırık kaldı.” (KK6)

Tim: “Avcılıkta hiçbir şey vuramadığı için Tim derler.” (KK10)

Tekerek İbrahim: “Yüz yapısı yuvarlak olduğundan tekerek (yuvarlak) derler. (KK3)

Topuz: “Bir ayağı topal olduğundan Topuz derler.” (KK4)

Topal: “Bir ayağı topal ondan.” (KK5)

Tüfekçi: “Tüfek tamiratını çok iyi yaptığından Tüfekçi derlerdi.” (KK10)

Uzatmalı: “Eskiden uzman çavuştu ondan Uzatmalı der köylü.” (KK8)

Uzun Mecit: “Boyuna çok uzun olduğundan.” (KK7)

Veli Kiya: “Bizim burada muhtarlara Kiya denir. Veli Kiya da çok muhtarlık yaptı. Ondan adı Veli Kaya kaldı.” (KK6)

Yoluk: “Eskiden yepyeni bir deri cekedi vardı. Bir gün kolunu şakalaşırken yırttılar. O ceketi kolu yırtık giymeye devam ettiğinden yoluk derler.” (KK9)

Zehir Ahmet: “Çok hızlı araba kullandığı için zehir gibi araba kullanıyor derlerdi zamanla adı Zehir kaldı.” (KK9)

Zırman: “Yaz-kış kalın giyindiği için Zırman derler.” (KK3)

Zilli Yusuf: “Eskiden çizmesinde ziller olurdu lakabı da oradan kaldı.” (KK4)

Zoplaki: “Herkesi yalan söyler, zoplak atar ondan.” (KK4)

Zorlu: “Çok çalıştığından Zorlu derler.” (KK3)

Lakaplar halk kültürünü yansıtan unsurlardır. Lakaplara bakarak halkın mizah anlayışı, estetik değerleri, hayata ve olaylara bakış açısı, geçim kaynağı gibi konularda bilgi edinebiliriz.

Yörede yaptığımız lakap derlemesi sonucunda lakapların şu şekilde tasniflenebileceği kanısına vardık; ancak şu unutulmamalıdır ki bu tasnif sadece yörede derlenen lakaplar için geçerlidir.

- A) Meslekle ilgili lakaplar
- B) Vücut görünüşü ile ilgili olan lakaplar
- C) Organlardaki eksikliklerden dolayı kaynaklanan lakaplar
- D) Davranış, huy, karakter gibi sebeplerle oluşan lakaplar
- E) Kişinin başından geçen bir olaydan esinlenerek verilen lakaplar
- F) Kişilere ve nesnelere benzeme veya benzetme sonucu verilen lakaplar

Mesleklerle ilgili lakaplar kişinin geçmişte yaptığı ya da hala yapmaya devam ettiği bir işin o kişinin lakabı haline gelmesiyle meydana gelen lakaplardır. “Berber, Boyacı Kadir, Galeyci, Kaptan, Terzi, Tüfekçi Uzatmalı” gibi lakaplar bu kategoriye örnek verilebilir.

Vücut görünüşü ile ilgili lakaplar kişinin boyu, kilosu, ten rengi, cüssesi, göz rengi, göz gibi organlarının şekli gibi özelliklerinden dolayı verilen lakaplardır. Bu kategoriye: “Amedik, Bıyık, Cüllü, Goca Mamıt, Kara Mustafa, Tekerek İbrahim, Sarı, Uzun Mecit, Cellat, Çakır, Gök Cennet” gibi lakaplar örnek olarak verilebilir.

Organlardaki eksikliklerden dolayı verilen lakaplar vücutta bulunan göz, el, kol gibi bir organda meydana gelen bir eksiklikten dolayı kişinin özürlü hale gelmesiyle verilen lakaplardır. Bu lakapları görünüşle ilgili lakaplar kısmına da sokabilirdik ancak burada bir organda meydana gelen aksaklık ve mazurluk ön planda olduğu için bu tür lakapları ayrı bir kategoriye almayı uygun gördük. Bu kategoriye “Kör Kiya, Kör Osman, Tat Osman, Topuz, Topal” gibi lakaplar örnek olarak verilebilir.

İnsanların kendine özgü, huyları, davranışları, karakteristik özellikleri vardır. Bazıları çok sinirlidir, bazıları çok yavaş hareket eder, bazıları çok konuşur, bazıları çok meraklıdır, bazıları çok hızlı hareket eder, bazıları giyim kuşamına, vücut temizliğine dikkat etmez, bazıları çok hilecidir, bazıları çok fazla çalışırken bazıları çalışmayı hiç sevmeyiz, bütün bu karakteristik özellikler halk arasında kişilere lakap olarak verilebilmektedir. Bu kategoriye örnek olarak: “Alo, Açık göz Omar, Allemgallem, Can, Çakal, Zırman, Zoplaki, Tırık” gibi lakaplar gösterilebilir.

Özellikle kırsal kesimlerde kişilerin başından, komik, ders veren veya olağanüstü bir olay geçtiği zaman bu olay çevredekiler tarafından fıkralaştırılarak anlatılmakta bu anlatıdaki herhangi bir öge de olayı yaşayan kişiye lakap olarak verilebilmektedir. Bu tür lakaplara örnek olarak “Kemeneci, Pamuk, Goreli, On Dokuz” gibi lakapları gösterebiliriz.

Türk milleti mizah gücü ve hayal dünyası çok zengin olan bir millettir. Onun için insanlarımız günlük hayatta karşılaştıkları bir durumu, nesneyi veya kişiyi çok kolay ve çarpıcı bir şekilde başka bir şeye benzetebilmekteler. Bu olaya en çok kişileri başka birisine veya nesneye benzetme şeklinde rastlanır. Bu türe örnek olarak “Cindoruk, Ladin, İnönü, Ayhan Işık, Gavuruk” gibi lakaplar verilebilir.

Yukarıda da belirttiğimizi gibi halk stereotipler yardımıyla yabancı hakkında imaj oluşturuyor; ancak aslında bu imaj bireyin algılaması ve kendini anlatması anlamına geliyor. Halk lakap stereotipleriyle olumsuzlukları, çirkinlikleri, kötülükleri başkasının üzerinde anlatıyor; ancak aslında anlattığı kendisi ve nasıl olunması gerektiği.

Halk, “Açıkgöz Omar” lakabıyla fazla uyanık olmamak gerektiğini, “Zırman” lakabıyla mevsimine göre giyinmek gerektiğini, “Topal, Topuz” lakaplarıyla vücutta bir eksiklik bulunmaması gerektiğini, “Uzun Mecit ve Koca Mamıt” lakaplarıyla fazla uzun boylu olmamak gerektiğini, “Tat Osman” lakabıyla güzel ve düzgün konuşmak gerektiğini, “Palaz ve Tim” lakaplarıyla becerikli olmak, işi yüze göze bulaştırmamak gerektiğini, “Gödeş, Lamba” lakaplarıyla ideal bir boya ve kiloya sahip olmak gerektiğini, “Küflü” lakabıyla temiz olmak gerektiğini bizlere anlatıyor. Görüldüğü gibi lakapların hiçbirisi rasgele verilmiş lakaplar değil, bütün lakaplar ya bir olumsuzluğa dikkat çekiyor ya da kişinin toplumsal statüsünü ortaya koyuyor.

Sonuç

Yaptığımız inceleme sonucunda lakapların aslında bizlere halk kültürü, halkın düşünce yapısı, hayata bakış açısı, eleştiri yeteneği gibi konularda ipuçları verdiğini

gördük. Lakaplar aracılığıyla halk, karşısındaki kişide bulunan bir eksikliği ortaya koyuyor ve onun aslında nasıl olması gerektiğini de dolaylı yollardan söylemiş oluyor.

Kaynaklar

ACAROĞLU, M. Türker, (1988), “Malatya İlinde Yer Adları”, *İnönü Üniversitesi II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler*, Kuşak Ofset, İstanbul.

_____, (1992) “Gagauzca’da Takma Adlar – Soyadları – Yer Adları”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Devran Matbaası, Ankara.

ACIPAYAMLI, Orhan, (1992), “Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ofset Repromat Matbaası, Ankara.

AKSAN, Doğan, (1995), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.

AKTAN, Ferhan, (1970), “Takma Adlar”, *Folklor*, (TFK Yayınları), Yıl: 2, Sayı: 13-14-15.

ATSIZ, Bedriye, (1984), “Lakaplar”, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 11, Kasım.

BARLAS, Uğuroğlu, (1986), “Ağır Sanayi Etkisinde (Karabük) Bulak Köyü Halk Bilgisi”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, I. Cilt, KB MİFAD Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

BAŞGÖZ, İlhan, (1998), “Dede Korkut Destanında Epitetler”, çev. Nebi ÖZDEMİR, *Millî Folklor*, Cilt: 5, Yıl: 10, Sayı: 37.

BEYHAN, Ali İhsan, (1995), “Kemerhisar – Bahçeli’de İnançlar, Yerel Adlar, Takma Adlar ve Sağiltmacılık”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

BOYRAZ, Şeref, (1998), “Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler ve Bir Yöre Örneği”,

Türklük Bilimi Araştırmaları, VII. Sayı, Sivas.

BOZYİĞİT, Ali Esat, (1992), “Kırıkkale İli Köy Yer Adları”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1992*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

_____, (1995), *Türk Adbilimi Bibliyografyası (Deneme)*, Ayyıldız Yayınları, Ankara: 190.

BÖREKÇİ, Muhsine, (1993), “Dil Kültür Bağlantısı Açısından Erzurum Cumhuriyet Caddesindeki Tabelalar”, *Yedi İklim*, Sayı: 42, Eylül.

CİNLİOĞLU, Halis Turgut, (1969a), “Takma Adlar”, *Folklor*, (TFK Yayınları), Yıl: 1, Sayı: 5, Eylül.

_____, (1969b), “Takma Adlar”, *Folklor*, (TFK Yayınları), Yıl: 1, Sayı: 7, Kasım.

DARICI, Kırıl, (1996), *Delilyas Kasabası Folkloru*, C. Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Blm. Sivas: (Yayımlanmamış lisans tezi).

DELİCE, H. İbrahim, (1995), “Anadolu ve Rumeli Ağızları Metinlerinde Kullanılan Seslerin Transkripsiyonu Meselesi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1. Sayı, Sivas.

DOĞAN, Durali. *Sorgun 1995*, Sorgun Kaymakamlığı Yayınları, Devran Matbaası, (Tarihsiz).

DUNDES, Alan, (1998), “Halk Kimdir”, çev. Metin EKİCİ, *Millî Folklor*, Cilt: 5, Yıl: 10, Sayı: 37.

EKİCİ, Metin, (1998), “Halkbilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, Cilt: 5, Yıl: 10, Sayı: 39.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, (1985), “Lakaplar”, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 13, Ocak.

EROL, Aydil, (1992), *Şarkılarla Şiirlerle Türkülerle ve Tarihi Örneklerle Adlarımız*, Genişletilmiş – Geliştirilmiş 2. Baskı, TKAE Yayınları, Ankara.

ERTUĞ, Selma, (1982), “Ankara Namık Kemal Ortaokulu Öğrencilerinin Birbirlerine Taktıkları Adlar ve Nedenleri 1, 2, 3”, *Türk Folkloru*, Sayı: 31, 32, 33, Şubat, Mart, Nisan, EVLİYAOĞLU, Sait – BAYKURT, Şerif. 1988. *Türk Halkbilimi*, 2. Baskı, Ankara.

GÖZÜKIZIL, Ömer, (1992), “Burdur İli’nden Derlenen Lakaplar”, *Türk Halk*

- Kültüründen Derlemeler 1992*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- GURBANOV, A. M, (1985), *Müasir Azerbaycan Edebî Dili*, Maarif Neşriyyatı, Bakı.
- GÜLENSOY, Tuncer, (1998), “Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış”, *Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara.
- İSLAMOĞLU, Neşe, (1998), *Çamlıhemşin Folkloru*, C. Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Blm. Sivas, (Yayımlanmamış lisan tezi).
- KALEMCİ, Fatma, (1996), “Sivas’ın İmranlı İlçesinde Sülale Adları ve Lakaplar”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1995*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- KARABORAN, Hilmi, (1982), “Folklor Açısından Yukarı Çukurova, Hatay – Maraş Çöküntü Hendeğinde Mevkii Adları”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, II. Cilt, KTB MİFAD Yayınları, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- KAYA, Doğan, (1994), *Sivas’ta Aşıklık Geleneği ve Aşık Ruhsatı*, C. Üniversitesi Yayınları, Sivas.
- KAYA, Mustafa, (1996), “Ürgüp’te Lakaplar Üzerine”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1994*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- KOCADORU, Yüksel, (1997), “Avrupa ve Türk İmajı”, *İmaj Yazıları*, hzl. Ali Osman ÖZTÜRK, Konya.
- KOÇ, Nurettin, (1992), *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- KURT, Yılmaz, (1990), “Kozan (Sis) Sancağı’nda Kişi Adları”, *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, Samsun.
- KURTULMUŞ, Zekeriya, (1995), “Kırklareli İli Köy Yer Adları”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1993*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- NAHYA, Zümrüt, (1992), *Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları Bibliyografyası (1966–1991)*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

- OĞUZ, M. Öcal, (1997), “Türk Dünyası Folklorunda Yeni Yöntem Arayışları”, *Millî Folklor*, Cilt: 5, Yıl: 9, Sayı: 33.
- ONG, Walter J, (1995), *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi*, çev. Sema Postacıoğlu Banon, Metis Yayınları, İstanbul.
- ÖNDER, Ali Rıza, (1982) “Kayseri’nin Turan Köyü’nde Yer Adları”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt, KTB MİFAD Yayınları, Gazi Üniversitesi, Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis, (1966), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, DTCF Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- _____, (1975), “Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma”, *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı 1975*, Taş Matbaası, İstanbul.
- _____, (1995), *Türk Halkbilimi*, KB Yayınları, Ankara.
- ÖZKAN, Gülten, (1985), “Yine Lakaplar”, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 14, Şubat.
- ÖZTÜRK, Ali Osman, (1997), “19. Yüzyıl Popüler Alman Sanatında Türk Motifinin İşlevi Üzerine Etnolojik Bir Yaklaşım”, *İmaj Yazıları*, hzl. Ali Osman ÖZTÜRK, Konya.
- PAÇACIOĞLU, Burhan, (1997), “Yiğit Namıyla Anılır”, *Altıncı Şehir Sivas*, Yıl: 1, Sayı: 2, Nisan-Haziran: s. 20-22.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, MEB Yayınları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- SAKAOĞLU, Saim, (1979), “Türkçede Soyadları”, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı*, Fasikül: 2, Sayı: 11, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- SEMİH, Mehmet, (1993), *Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar, Tapşırmalar ve Lakaplar*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- SEVİNDİK, Hüseyin, (1996), “Nevşehir - Ürgüp - Yeşilöz Köyü’nde Yer Adları ve Etrafında Oluşan Efsaneler”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1994*, KB Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- SKJELBRED, Ann Helene B, (1997), “Norveç’te Türk İmajı Söylentiler ve İşlevleri

- ya da Tarihsel Açıdan Stereotipler”, çev. Ali Osman ÖZTÜRK, *İmaj Yazıları*, hzl. Ali Osman ÖZTÜRK, Konya.
- TAN, Nail, (1997), *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, Geliştirilmiş 4. Baskı, İstanbul.
- TEZCAN, Mahmut, (1996), *Kültürel Antropoloji*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- TOYGAR, Kamil, (1979), “Türkiye’de Öğrencilerin Öğretmenlerine Taktıkları Adlar”, *Türk Halkbilim Araştırmaları Yılığ 1977*, KB MİFAD Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÜÇER, Müjgan, (1992), “Kimlerdensiniz? (Sivas’ta Adlar, Lakaplar ve Aile Adları Üzerine)”, *Kızılırmak*, Yıl: 1, Sayı: 12, Sivas Aralık.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, (1976), “Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar”, *I. Uluslararası TürkFolklor Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt, KB MİFAD Yayınları, DSİ Basım ve Foto Film İşletme Müdürlüğü Matbaası, Ankara.
- VERDİYEVA, Zemfira, (1990), *Kömekçi Ad Kategoriyaları*, Maarif Neşriyyatı, Bakı.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin – İZGİ, Özkan, (1993), “1445 Yılında Ordu ve Yöresinde Kullanılan Şahıs Adları”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- YETİŞ, Kazım, (1981), “Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesindeki Tezlerin Bibliyografyası”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cild: XXIII, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- YORGANCIOĞLU, Oğuz, (1996), “Kıbrıs Türklerinde İsim ve İsim Verme Yolları, Soyadı Alma Yöntemleri”, *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 2 (2).

Kaynak Kişiler

- KK1: Fatmana Yılmaz, 1942 doğumlu, okuma yazması yok, Uzuncaburç.
- KK2: Gürsel Sak, 1940 doğumlu, okuma yazması yok, Uzuncaburç.
- KK3: Ahmet Yılmaz, 1939 doğumlu, ilkokul mezunu, Uzuncaburç.
- KK4: Elife Kabak, 1965 doğumlu, lise mezunu, Uzuncaburç.
- KK5: Davut Üre, 1956 doğumlu, ilkokul mezunu, Uzuncaburç.

KK6: Atalay Yılmaz, 1972 doğumlu, ilkokul mezunu, Uzuncaburç.

KK7: Mahmut Güçlü, 1940 doğumlu, okuma yazması yok, Uzuncaburç.

KK8: Veli Yılmaz, 1933 doğumlu, ilkokul, Uzuncaburç.

KK9: Mustafa Kabak, 1938 doğumlu, okuma yazması yok, Uzuncaburç.

KK10: Ayşe Uygun, 1940 doğumlu, okuma yazması yok, Uzuncaburç.